

Oorspronkelijke titel: The Encyclopedia of Mythology

©1999 Anness Publishing Limited, Londen

©2007 Nederlandstalige editie:
Veltman Uitgevers, Utrecht

Eindredactie: Joanna Lorenz
Redactie: Emma Gray
Redactie assistent: Helen Marsh
Vertaling: Guus Houtzager
Redactie en productie: TextCase, Groningen
Omslagontwerp: Ton Wienbelt, Den Haag
Zetwerk: De ZrIJ, Utrecht

ISBN: 978 90 483 1582 6

4e druk 2017

Dit boek is eerder verschenen onder ISBN 978 90 483 0655 8

Alle rechten voorbehouden

Voor meer informatie: www.veltman-uitgevers.nl

Aantekening van de schrijver

De trefwoorden in deze encyclopedie zijn alfabetisch gerangschikt. Als een figuur onder verschillende namen bekend is, is de naam gebruikt uit het land waar de betreffende mythe zijn oorsprong heeft. Zijn namen in cursieve hoofdletters gedrukt, dan vormen ze elders een trefwoord. In speciale hoofdstukken wordt gedetailleerd ingegaan op bepaalde mythologische thema's. Komt een figuur in een van deze hoofdstukken voor, dan wordt daarnaar verwezen aan het einde van het artikel over de betreffende figuur.

I N H

VOORWOORD 6

KLASSIEKE MYTHOLOGIE 10

Inleiding 12

Minnaressen van Zeus 22

Helden 32

Orakels en profetieën 42

Reizigers 52

Monsters en fabeldieren 60

Natuurkrachten 70

Reuzen 78

Stichters 86

KELTISCHE MYTHOLOGIE 92

Inleiding 94

Bovenzinnelijke werelden 106

Wijzen en zieners 116

Magie en toverkunst 126

Toverketels 134

Keltische liefdesverhalen 142

Tweegevechten 150

Heroïsche queesten 158

Wonderbaarlijke reizen 166

O U D

- GERMAANSE MYTHOLOGIE 174**
Inleiding 176
Natuurgeesten 188
Schatten en talismannen 198
Germaanse helden 206
De Walkuren 214
Tovenarij en bezweringen 222
Tragische liefdes 230
Ringen 238
Ragnarok 246

- DE MYTHEN VAN EGYPTEN EN WEST-AZIË 254**
Inleiding 256
Heilige dieren 266
Zondvloedmythen 276
Slangen en draken 286
Poorten naar de goden 294
Dodenrijken 304
Herrijzende goden 312
Helden en queesten 322
Engelen en djinns 330

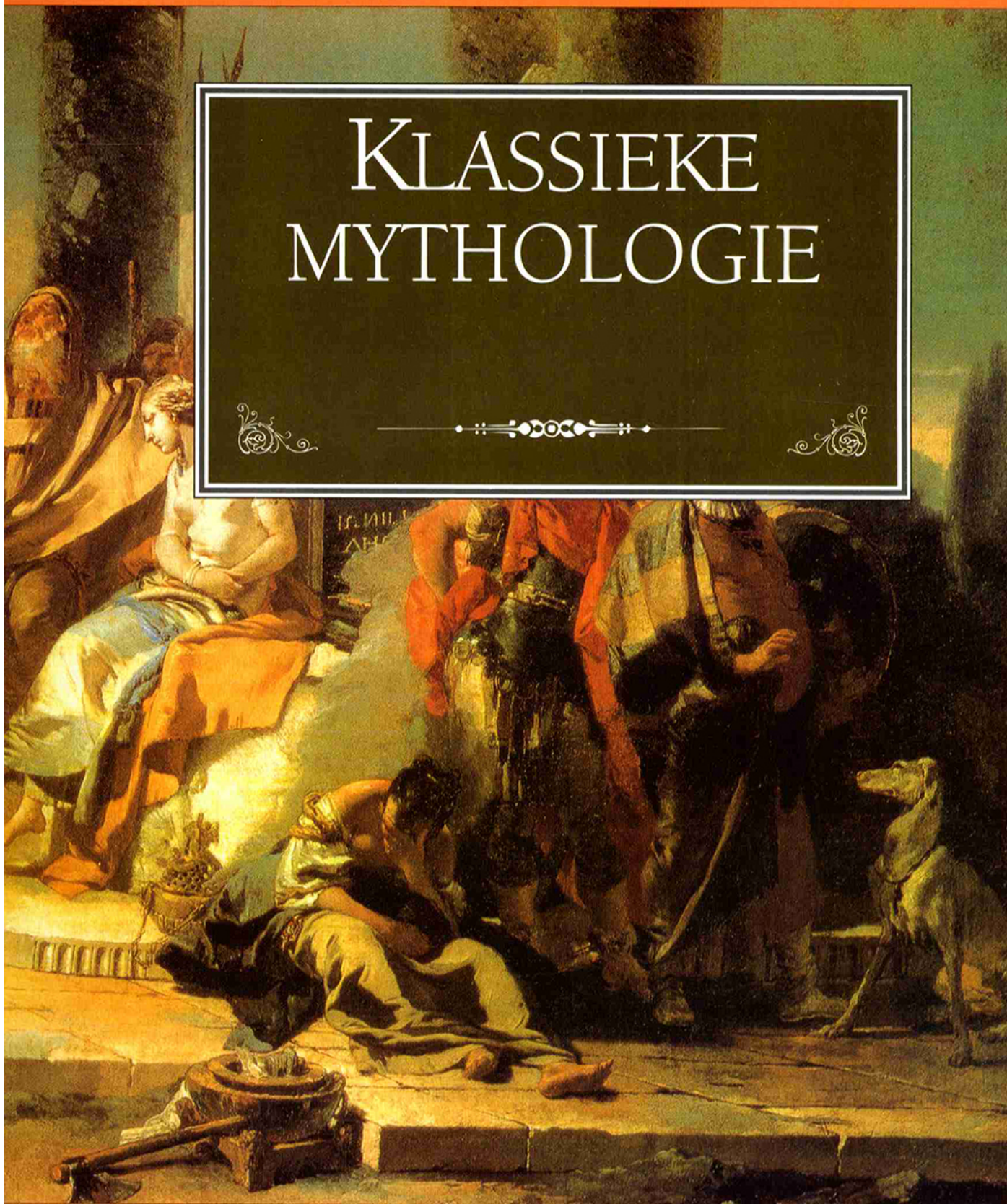

- DE MYTHEN VAN ZUID- EN CENTRAAL-AZIË 336**
Inleiding 338
Mythische bergen 350
Bodhisattva's 360
Tirthankara's 370
De avatars van Vishnu 378
Heilige rivieren 388
De moedergodin 396
Dhyani-boeddha's 404
Het leven van de Boeddha 412

- DE MYTHEN VAN OOST-AZIË 418**
Inleiding 420
Yin en Yang 434
Scheppingsmythen 444
De Acht Onsterfelijken 452
Sjamanen uit Mongolië 460
Chinese draken 468
De Schichi Fukujin 476
Demonen 484
De heilige toppen 492
STAMBOMEN 496
ILLUSTRATIESVERANTWOORDING
EN REGISTER 504

KLASSIEKE MYTHOLOGIE

INLEIDING

De oude Grieken waren de grootste Europese mythenschepers. Ze schonken ons zelfs de naam waarmee we hun verhalen over goden, helden, mensen en dieren aanduiden. Rond 400 v.Chr. introduceerde de Atheense wijsgeer Plato het begrip *mythologia*, om onderscheid te kunnen maken tussen fictieve verhalen over goden en feitelijke beschrijvingen van al dan niet bovennatuurlijke gebeurtenissen. Hoewel hij leefde in een wetenschappelijk ingestelde tijd waarin men niet meer alle details uit de verhalen over de goden geloofde, besefte Plato terdege hoeveel kracht er in de mythen besloten lag. Hij waarschuwde zijn leerlingen dan ook tegen de bekoring van de mythologie.

De kracht van de Griekse mythologie lag, zoals bij alle levende tradities, in het collectieve karakter ervan. Anders dan een verhaal van een bepaalde schrijver was een mythe

Mars en Neptunus, twee Romeinse goden, waken over de militaire en maritieme belangen van Rome. Boven Mars vliegt een putto met de helm van Mars' paard, boven Neptunus vliegt een putto met een schelp die Neptunus' macht over de zee symboliseert. Mars en Neptunus, door Paolo Veronese, olieverf.

altijd een vaststaand gegeven, met een intrige en personages die meteen werden begrepen door het publiek van de verteller of dramaturg die eruit putte. Toen bijvoorbeeld de Atheners voor het eerst Aeschylus' tragediecyclus over de moord op Agamemnon zagen, waren ze al vertrouwd met de hoofdpersonen en hun daden. Het publiek wist dat het nageslacht van Agamemnon vader Atreus voorbeschikt was tot verschrikkelijke onderlinge conflicten. Niet alleen waren Atreus en zijn broer Thyestes samen door hun vader Pelops vervloekt vanwege de moord op hun halfbroer Chryseus, ze waren ook onderling in bloedige strijd verwickeld geraakt. Onenigheid over wie Pelops moest opvolgen als koning van Mycene bracht Atreus ertoe drie van Thyestes' zoons te doden, hoewel ze toevlucht hadden gezocht bij een heiligdom van de oppergod Zeus. Vervolgens zette Atreus Thyestes bij een feestmaal zijn eigen zoons voor – pas na de maaltijd toonde hij hem hun handen en voeten. Atreus werd daarop gedood door Thyestes' enige overgebleven

zoon Aegisthus, die later, tijdens de Trojaanse oorlog, de minnaar werd van Agamemnon's vrouw Clytaemnestra.

Dit alles was bekende stof voor de Atheners die Aeschylus' stuk zagen beginnen met de terugkeer van Agamemnon uit Troje. Een deel van de toeschouwers wist ongetwijfeld ook dat Pelops zelf al was vervloekt door de god Hermes. Pelops had hem beledigd door door een geschenk voor een van zijn zoons te weigeren. Niets uit Aeschylus' stukken kwam als een verrassing: noch de moord op Agamemnon, noch de wraakneming door zijn zoon Orestes, noch Orestes' vervolging door de Furiën vanwege de moord op zijn moeder. Wat het publiek boeide was de benadering van de gebeurtenissen, de visie van de schrijver op schuld en verzoening. Vandaar dat een andere tragedieschrijver dezelfde stof later in de 5e eeuw nog eens kon behandelen. We moeten niet vergeten dat dergelijke stukken nog sterk religieus getint waren. De volledige betekenis van de voorstellingen ontgaat ons tegenwoordig, maar gelukkig kennen we het mate-

riaal waarop ze waren gebaseerd: de mythen.

Mythen behouden veel van hun kracht, zelfs in beknopte vorm, zoals in dit boek. Omdat de Griekse mythen van generatie op generatie werden doorgegeven en gestroomlijnd, kregen ze een vorm die zich duurzaam in het collectieve geheugen heeft genesteld. Zelfs wij blijven gefascineerd door het verhaal van Oedipus, die zijn vader doodde en met zijn moeder trouwde. Of door de Atheense held Theseus, die de Minotaurus doodde. Door Jason, die de Zwarte Zee overstak om in het verre Colchis het Gulden Vlies te halen. Door Agamemnon, de gedoemde opperbevelhebber van de Grieken voor Troje. Door de listige Odysseus, een van de moedigste Grieken en de bedenker van het houten paard waarmee Troje werd veroverd. Door Pentheus, die het slachtoffer werd van Dionysus' extatische volgelingen, onder wie zich ook zijn moeder bevond. Door de onverslaanbare Achilles. Door de oersterke Heracles, zoon van Zeus en de enige held die de onsterfelijkheid verwierf. En door vele anderen. Zoals Grieken voor en na Plato terdege beseften, waren mythen een vorm van fictie waarin diepe waarheden naar voren traden.

De Romeinen waren niet minder onder de indruk van het bereik en de waarde van de Griekse mythologie. Ze namen hem volledig over en stelden vele van hun eigen godheden gelijk aan goden uit het Griekse pantheon. Andere goden werden door hen simpelweg 'geadopteerd'. De tegendraadse Dionysus stelde hen voor een probleem. Deze god van vegetatie, wijn en extase was voor de Grieken al een lastig heerschap, maar de Romeinen wisten nog slechter raad met zijn woeste rituelen. In 186 v.Chr. nam de Romeinse Senaat strenge wetten aan om excessen van zijn vereerders te voorkomen. Waarschijnlijk werden duizenden mensen

terechtgesteld voordat de controversiële dionysische aspecten uit de cultus van de inheemse wijngod Bacchus waren verwijderd. Dit temmen van een Griekse god (die overigens uit Thracië stamde) is representatief voor de wijze waarop de Griekse en Romeinse mythologieën in de 2e eeuw v.Chr. versmolten. De Romeinen konden onmogelijk alle mythen weerstaan, maar ze legden de Griekse uitbundigheid stevig aan banden. De Romeinse helden waren niet te vergelijken met Jason, Theseus, Perseus en

Bellerophon. In het verhaal van Aeneas, die uit Troje ontkwam, schuilt iets gekunstelds. Als held en stamvader was hij van bijzonder belang voor Augustus, de eerste Romeinse keizer, maar de Aeneïs, het epos dat Vergilius rond 20 v.Chr. over hem dichtte, was veeleer een ode aan de typisch Romeinse gehoorzaamheid dan een meeslepend heldendicht. De held stelde zijn plicht voor de vrouw van wie hij hield, en dit werd van alle mythische Romeinse helden verwacht.

A

ACHILLES was de zoon van koning Peleus van Thessalië en de zeenimf **THETIS**. Hij was de grootste van alle Griekse krijgers, maar in vergelijking met **AGAMEMNON** en de andere Griekse vorsten die bij Troje streden, was hij een soort barbaar. Zijn woede was even legendarisch als zijn moed.

Veelbetekend is het verhaal van Achilles' geboorte. Zowel **ZEUS** als **POSEIDON** wilden een zoon verwekken bij de beeldschone Thetis, maar **PROMETHEUS** waarschuwde hen dat deze zoon zijn vader zou overtreffen. Geschrokken arrangerden de goden daarom een huwelijk tussen Thetis en een

sterveling. Omdat Thetis erg aan Achilles gehecht was, probeerde ze hem op verschillende manieren onsterfelijk te maken. Zo dompelde ze hem als pasgeborene in de Styx, de rivier die om de **HADES**, het dodenrijk, stroomde. Maar Thetis hield hem vast bij zijn hiel: dat plekje bleef kwetsbaar en leidde tot Achilles' dood voor Troje toen **PARIS** er een giftige pijl in schoot.

Achilles werd als krijger opgeleid door **CHIRON**, de leider van de **CENTAUREN**, die hem wild te eten gaf om hem extra onstuimig te maken. Achilles maakte naam als moedig krijger, maar zijn onsterfelijke moeder wist dat hij gedoemd was om te ster-

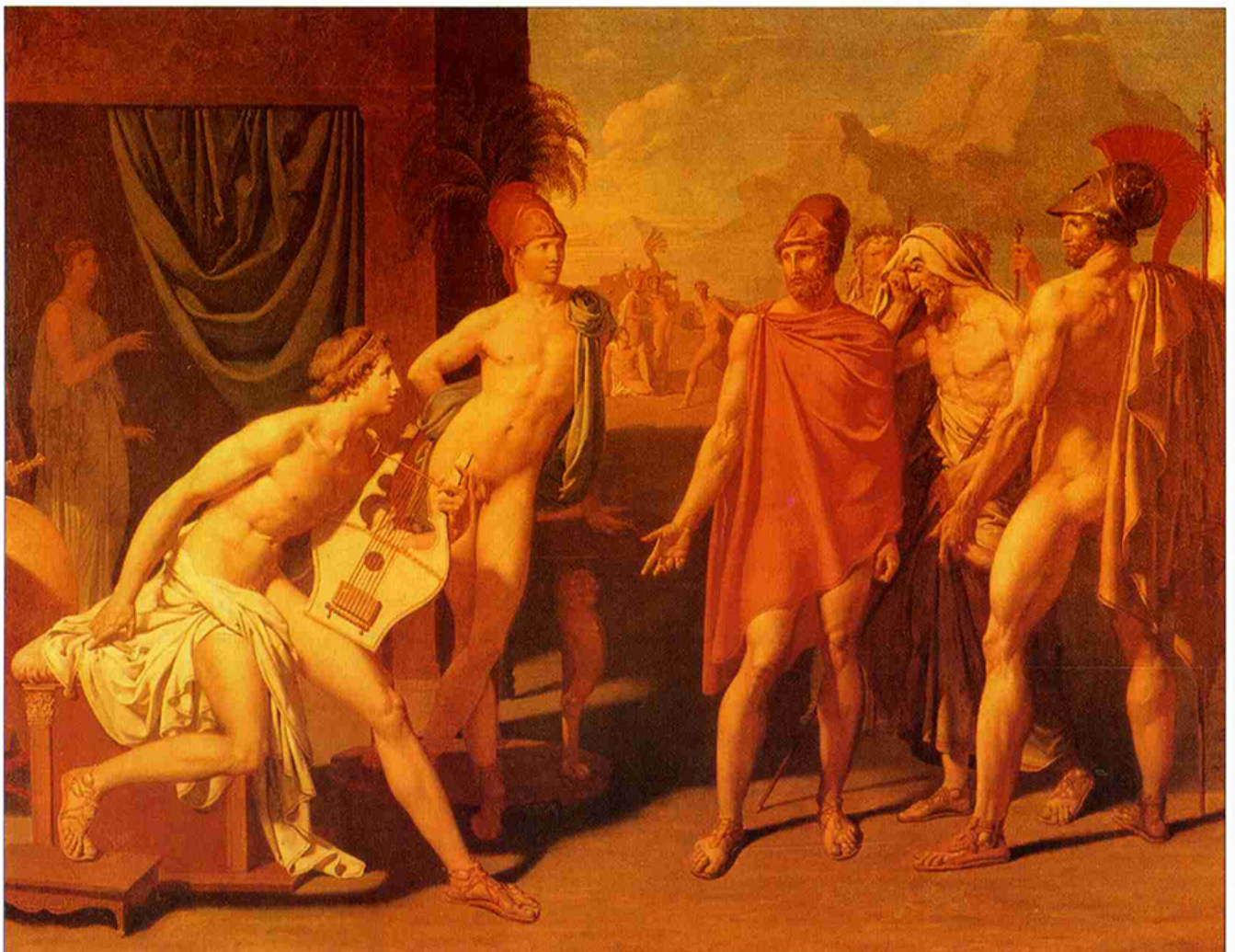
ven als hij naar Troje zou gaan. Daarom liet zij hem, vermoed als meisje, verbergen in de vrouwenvertrekken in het paleis van koning Lycomedes op het eiland Scyros. De Grieken beseften dat ze zonder Achilles weinig kans maakten de Trojanen te verslaan, maar niemand kon hem vinden. Uiteindelijk moest de sluwe **ODYSSEUS** Achilles traceren. Hij slaagde door middel van een list.

Eenmaal op Scyros verstopte Odysseus wapens tussen sieraden die hij meenam naar het paleis. Terwijl de vrouwen de sieraden bewonderden, weerklonk de kreet 'Te wapen!'. Achilles greep onmiddellijk naar de wapens en gaf zo zichzelf bloot:

nu moest hij wel mee naar Troje.

Daar raakte hij in conflict met opperbevelhebber Agamemnon. Hij was kwaad omdat Agamemnon hem een slavin had ontnomen en misschien ook omdat hij zijn naam had misbruikt om zijn dochter **IPHIGENIA** naar Aulis te halen: hij had haar namelijk voorgespiegeld dat ze met Achilles zou gaan trouwen, terwijl hij haar wilde offeren aan de

Achilles, die zich naast zijn tent ontpant met zijn vriend Patroclus, verwelkomt zijn kameraden Odysseus (midden) en Ajax (rechts), die hem verzoeken zich weer in de strijd te mengen. Achilles ontvangt Agamemnon's boodschappers, door Jean-August Ingres, olieverf, 1801.

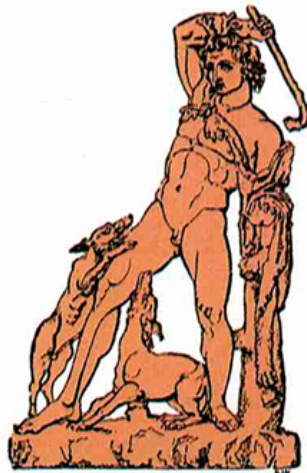

godin **ARTEMIS**, die voor gunstige wind moest zorgen. Achilles weigerde tegen de Trojanen te vechten. Hij vroeg zijn moeder zelfs Zeus te bewerken, zodat hij de Trojanen de overhand zou geven. Maar toen zijn vriend Patroclus door de Trojaan **HECTOR** werd gedood, kwam Achilles in actie. Patroclus had zich weliswaar in Achilles' wapenrusting gehuld, die was gesmeed door **HEPHAISTOS**, de god van de smeedkunst, maar Hector versloeg hem.

In een splinternieuwe wapenrusting gestoken zocht Achilles Hector op. Die vroeg of hij zijn lichaam respect wilde betonen als hij zou sneuvelen. Achilles weigerde dit, doodde Hector en sleepte zijn lijk rond de stad en later rond Patroclus' graf. Thetis moest hem overhalen het lijk aan de Trojanen terug te geven, zodat het kon worden begraven – een heilige plicht voor de oude Grieken.

Achilles doodde nog honderden Trojanen, maar zijn eigen einde was nabij. Hij was daarvoor gewaarschuwd door zijn

Achilles valt, getroffen door Paris, bij de muren van Troje neer. De pijl treft hem in zijn hiel, zijn enige kwetsbare lichaamsdeel. In sommige versies stuurt Apollo Paris' pijl, hier schiet de god zelf. Apollo doodt Achilles, door Franz Stassen, aquarel, 1869.

Actaeon was een jonge Griekse jager die toevallig Artemis en haar nimfen zag baden. De woedende godin veranderde hem in een hert, waarna hij werd verscheurd door zijn eigen honden.

Illustratie uit Dictionary of Classical Antiquities, 1891.

goddelijke paard **XANTHUS**, voordat dit door de **FURIËN** stom werd gemaakt. Een pijl van Paris, geleid door de god **APOLLO** verwondde Achilles dodelijk. Achilles was de favoriete mythische figuur van Alexander de Grote. Aan het begin van zijn grote veldtocht tegen de Perzen nam de jonge Alexander deel aan lijkspele die bij Troje ter nagedachtenis van Achilles werden gehouden. (Zie ook **HELDEN**)

ACTAEON was een zoon van Autonoë, een dochter van **CADMUS**. Hij was een door **CHIRON** opgeleid jager. Hij beledigde de godin **ARTEMIS**, wat hem het leven kostte. Van dit verhaal bestaan verschillende versies. Volgens één versie schepte Actaeon op over zijn superieure kwaliteiten als jager, volgens een andere zag hij de godin naakt baden. In elk geval veranderde Artemis hem in een hert, waarna hij werd verscheurd door zijn eigen jachthonden. De trouwe honden waren daarna zo van slag, dat Chiron een perfect gelijkend beeld van Actaeon moest maken om hen er bovenop te helpen.

AEGEUS was een zoon van koning Pandion van Athene en de vader van de held **THESEUS**. Na twee kinderloze huwelijken raadpleegde Aegeus het Orakel van Delphi. Hij kreeg het vreemde antwoord dat hij pas na thuiskomst zijn wijnzak mocht openen. Toen hij dit de met hem bevriende koning Pittheus vertelde, besefte deze dat de orakelspreuk inhield dat Aegeus een held tot zoon zou krijgen. Om daarvan te kunnen profiteren voerde Pittheus Aegeus dronken en liet hij hem slapen bij zijn dochter Aethra. Toen Aegeus besefte wat er was gebeurd, legde hij een zwaard en een paar sandalen onder een enorm rotsblok. Hij zei de prinses dat haar zoon, als hij later de steen kon verplaatsen, deze voorwerpen naar Athene moest brengen. Zo werd Theseus ten slotte met zijn vader herenigd.

Intussen was Aegeus getrouwd met de tovenaars **MEDEA**, en dankzij haar toverkracht kwam zijn tweede zoon Medus ter wereld. Medea probeerde vervolgens al het mogelijke om Theseus te dwarsbomen.

Theseus moest, op haar voorstel, de wilde stier van Marathon bevechten, maar ving het dier levend. Toen Aegeus eenmaal zijn zoon had herkend, keerde Medea verbitterd terug naar haar geboorteland Colchis aan de Zwarte Zee. Maar tegenslagen bleven Aegeus treffen: ze leidden zelfs tot zijn dood. Theseus zou naar Kreta varen met de zeven jongens en zeven meisjes die daar elk jaar aan de stiermens, de **MINOTAURUS**, moesten worden geofferd. Als Theseus de Minotaurus zou doden, zou zijn schip bij terugkeer een wit zeil voeren. Vond hij zelf de dood, dan zou het zeil zwart zijn. Na een succesvolle missie in het labirynth van Knossos keerde Theseus terug naar Athene. Maar hij was vergeten het witte zeil te hijsen: de wanhopige Aegeus stortte zich daarop van de Atheense Acropolis.

Aegeus ziet de schepen van zijn zoon met zwarte zeilen terugkeren. In de mening dat zijn zoon dood was, stortte hij zich in de zee die sindsdien de Aegeïsche Zee heet.

Illustratie door Nick Beale, 1995.

